

Гребенът, който води от града нагоре към крепостта, въроятно е играл по-особена роля в историята на старото Търново. Тържествените шествия се явявали там в цълото си великолепие; сжщият гребен е служил и като удобна арена за кървави сцени.

Имаме едно интересно известие от епохата на последния патриарх Евтимия за околностите на Търново, изпълнени с високи скали и планини. „Край Търново, отдълено само с ръката, се простира поляна, виждана от вси страни, която се напоява от стичащите се там води и ласкае още отдалеч омото с прелестта на водите; тя е насадена с дървета, покрита е с най-разнообразни цвътя и е пълна с овошки, а над нея се издига гъста и обширна гора. Тук се издигала църквата на Пречиста Дева, Майката Христова и Богородица, на чийто празник се е стичал тук от цълия град народът с жени и деца“²². От малкото тъзи думи личи, какво византийски образованият монах, наред с безсдържателни фрази и библейски спомени, сполучливо е нарисувал и един хубав пейзаж. Такива примъри, за жалост, сж крайно ръдки. Киевският архиепископ Григорий Цамблак, родом от Търново, от перото на когото е излъзло това описание, споменува, впрочем, за поляната, само защото патриарх Евтимий забранил празнуването там тържество, поради станалите там безчинства. От други извори узнаваме, че сжщото това мъсто, разположено на юг от града, се наричало *Света гора* и че в тамошния манастир Св. Богородица е живъл известно време и св. Теодосий Търновски²³. Още в времето на Хаджи Калфа гората била запазена и служила за запазване на пасящия добитък от слънчевия пек²⁴. Сега тя е гола, и в празнични дни там се веселят турци.

Малката равнина, намираща се на юг от другата страна на ръката, се нарича *Марино* или *Марно поле*. На половин час път на северо-изток е село *Арбанаси*, което, според легендите, е основано от 70 гръцки семейства по случай брака на нъкой цар с дъщерята на византийския император; в сжщност, обаче, селото не е по-старо от 400 години²⁵.

По цълата търновска околност сж пръснати много манастири. Само на един час път по-долу от града Янтра тече през една тъсна и между два манастира: Св. Троица и Преображенския; други още манастири се спотайват из околните долини: Присовският (Св. Арахангел), Плаковският (Св. Илия), Къпиновският (Св. Никола) и т. н. Имената на основателите им — царе, царици и боляри отдавна сж забравени, а ценните им ржкописи или отвлъчени, или унищожени.

Търново, като престолен град на българските царе, патриарси и боляри бил център на цълия държавен и културен живот в XIII и XIV вове. Гражданите сжщо така участвували в политическите движения. Не тъй е било в Сърбия. Сръбските крале и царе, както и много западни владетели, нъмали постоянна своя столица, а живъели по ред ту в един, ту в друг замък на Косово поле, в Звечан, Паун, Сврчина, Породемля, или в градовете Раса, Призрен, а след завоеванието на Македония — в Скопие и Прилп; по-късно в Крушевац, Смедерево и Българд. Ето защо там не е могъл да се създаде един център на политическия и литературен живот.

Мирът, зацарувал по българските земи през времето на Асена II, повдигнал търговията. Дубровчаните, които малко по малко взели цълата вътрешна търговия на полуострова в свои ржце, получили от Асена голъми привилегии²⁶, въз основа на които т, като „най-върни любими гости на царството ми“, могли безпръчно да пътуват,